

Nieuwsbrief

Jaargang 22, nummer 2, zomer 2008

HISTORISCHE VERENIGING CAPELLE AAN DEN IJSSEL

HVC NIEUWSBRIEF

De HVC Nieuwsbrief wordt uitgegeven door de Historische Vereniging
Capelle aan den IJssel en verschijnt vier maal per jaar.

Leden van de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel
ontvangen de nieuwsbrief gratis.

De contributie van de vereniging bedraagt € 15,00 per jaar;
voor 65-plus leden en CJP-leden bedraagt de contributie € 9,00 per jaar.

Redactieteam: Bram van Bochove
Hans Bolkestein, Frans van Es, Ger Mulder

Inhoud

1. Van de voorzitter, door Anneke van den Bremen	pag. 26
2. Herinneringen van een Bovenmeester,
door Wil Kooij-Seinstra	pag. 27
3. Van de Bonk naar de Groenedijk (8), door Herman Stolk.	pag. 33
4. Reactie op het boek “Boerenerfgoed van Capelle”,
door Joop van der Kraan	pag. 37
5. De Galerie Van Cappellen, door Ger Mulder	pag. 40
6. Arbeidsomstandigheden op de glasfabriek van Mijnlieff en
Van Der Kloot, een verhoor uit 1892,
door S. Boef-van der Meulen	pag. 42
7. De projecten Hoogwater en Waterpas,
door Wim van den Bremen	pag. 46

Lijst van bestuursleden

Mevrouw A. v.d. Bremen	voorzitter	010-284 95 88
J .M. van Leest	secretaris/pr	010-458 65 05
Mevrouw A. Swets	penningmeester/ledenadmin.	010-450 68 83
Mevrouw A. Scheffer	exposities/voorlichting.	010-421 64 18
A. van Bochove	facilitair beheer	010-450 60 08
Vacature	educatie	
Vacature	collectievorming en -beheer	

*Het Historisch Museum aan de Bermweg 13, gevestigd in het Jan Anne
Beijerinckgemaal, is bereikbaar onder telefoonnummer 010 - 450 00 80
Website: www.hvc-capelle.nl E-mail: hvc-capelle@hetnet.nl
Gironummer 4395118*

Bij de omslag:

*Boerderij aan de 's-Gravenweg 303. Penseel en waterverf: G. Van Bruggen.
Collectie: Gemeente Archief Rotterdam*

VAN DE VOORZITTER

Ik wil nog even terugkomen op de ledenvergadering van 26 maart j.l. Allereerst hebben we een nieuw bestuurslid mogen begroeten: Anneke Schef-fer. Zij is bestuurslid voor de post Exposities / Voorlichting geworden. Anneke is al enige tijd actief bij onze beeldbank en heeft in haar werkzame leven ge-werkt bij het Maritiem Museum en het Wereldmuseum, beide in Rotterdam. Een vrouw met ervaring dus en een welkome aanvulling van het bestuur.

Achteraf vroeg een HVC-lid mij of wij iets in de samenstel-ling van de bestuursfuncties hadden veranderd. Immers, in de uitnodiging voor de ledenvergadering werd een be-stuurslid Educatie / Voorlichting gevraagd en een bestuurs-lid Exposities / Publicaties. We hebben inderdaad iets ge-schoven. We hebben Voorlichting bij Exposities gevoegd en Publicaties is niet meer ondergebracht bij één bestuurslid. We hebben nu dus nog twee vacatures:

'Educatie' en 'Collectievorming en -beheer'.

We zouden graag ons bestuur compleet maken. Wachten tot de volgende ledenvergadering hoeft niet. Gewoon een bel-letje naar ondergetekende en we gaan om de tafel zitten om een en ander te bespreken.

*Ons nieuwe
bestuurslid
Anneke
Schaffer*

Verder had ik op de ledenvergadering nog een vraag verwacht over de Nieuwsbrief. Na het bedanken van Paul Weyling heeft Bram van Bochove de redactie tijdelijk op zich genomen, daarbij ondersteund door Hans Bolkestein, Frans van Es en Ger Mulder. Inmiddels is het zo goed bevallen dat het team heeft aangegeven door te gaan. Maar dat laat onverlet dat geïnteresseerde mensen altijd welkom zijn.

De redactie heeft besloten dat de naam Nieuwsbrief blijft bestaan. Die dekt toch het meest de inhoud die haar voor ogen staat. Deze zal grofweg bestaan uit 50% HVC-nieuws en 50% historische verhalen. Verder streven we naar een Nieuwsbrief die uit budgettaire overwegingen niet dikker is dan 24 blad-zijden. Rest mij nog allen te bedanken die het afgelopen jaar alternatieven voor de naam Nieuwsbrief hebben aangeleverd.

De mensen die de laatste tijd nog in het museum zijn geweest hebben het mis-schien al gezien. De voorbereiding van de restauratie van het J.A. Beijerinck-gemaal is begonnen. Vanaf 26 mei is het hele terrein bouwterrein. Maar op zaterdagmiddag is het museum gewoon open. En op maandagmiddag hebben we voorlopig ook nog gewoon onze werkmiddag. Na de bouwvak moeten we er tijdelijk helemaal uit. Het bestuur is druk op zoek naar vervangende ruim-te. We hopen vanaf 2009 weer volop gebruik te kunnen maken van ons dan in-middels verfraaid Historisch Museum.

HERINNERINGEN VAN EEN BOVENMEESTER.

Naar aanleiding van het overlijden van de heer A.C. Cupedo op 1 mei jongstleden in de leeftijd van 101 jaar, plaatsen wij hier het interview van Wil van Kooij-Seinstra uit augustus 2007 met de heer A.C. Cupedo.

De heer Cupedo werd op 2 april 1907 geboren in Delfshaven in een gezin van elf kinderen, waar van er twee jong overleden zijn. Zijn geboortehuis stond vlak bij de Pelgrimsfatherskerk, en aan de overkant van het water stond machinefabriek Cupedo, waarvan zijn vader de eigenaar was.

Alle zoons gingen werken in die fabriek, behalve de jongsten. Daar was geen werk voor, dus die mochten studeren. Een zoon werd dominee. Voor de heer Cupedo werd het, na de middelbare school, de kweekschool.

In 1930 trouwde hij met Elisabeth Koudenberg.

Hij ging lesgeven in Rotterdam, waar twee dochters werden geboren, en in Schiedam, waar ze een zoon kregen. In 1938 werd hij in Capelle als hoofd van lagere school nummer 1 aangenomen.

Aan de Kerklaan nummer 9 stond een groot huis voor hen klaar. Het was van de gemeente en alle voorgaande hoofden der school hadden daar gewoond.

Het was alleen wat verouderd en moest grondig opgeknapt worden. Dat gebeurde toen ze er al woonden, dus dat gaf veel ongemak! Er waren nogal wat bedsteden, alleen op de eerste verdieping al zeven! Drie in kleine kamers en vier in een grote kamer, allemaal met deuren ervoor. Wat zal dat benauwd slapen zijn geweest!! Er was ook nog een piepklein fonteintje met koud water voor al die mensen.

Op de zolder waren er ook twee. Beneden in het zijkamertje was er een en in de keuken ook nog twee, dat zijn er dus twaalf! De slaapplekken beneden veranderden allemaal in kasten, boven verschenen vier slaapkamers en een badkamer en op de zolder ook nog een kamer. De woonkamer was een grote kamer ensuite, met ramen die aan de voorkant uitkeken op de kerk en achter op de tuin. Het waren ramen die je omhoog kon schuiven, en dan een klos eronder om ze open te houden. De keuken keek ook uit op de tuin en op de schuur, die had een vliering waarop de heer Cupedo tot zijn grote vreugde duiven kon houden. In Capelle werden nog een zoon en een dochter geboren.

*De oude school
aan de Dorps-
straat*

Mevrouw Cupedo hoefde niet ver weg om boodschappen te doen, naast haar woonde bakker van de Linden. Op die plek hadden vroeger twee huisjes gestaan, hij had er een groot pand laten bouwen. Beneden woonde het gezin en had je de winkel en de bakkerij. Boven woonden nog drie families ,o.a. Valk en van de Watering. Bakker van de Linden was voor bijzondere dingen, bonbons en gebak. Het gewone, dagelijks brood kwam van bakker Koppenol, die zat net om de hoek naast het schoolplein. Hij verkocht ook stroop uit het vat. Je bracht dan zelf de stroopkan mee, die werd met een houten lepel gevuld. Ook boter uit een ton, dat werd met een boterspaan in je bakje gespateld. Suiker werd afgevoegen, en als de kinderen boodschappen moesten doen klaagden ze dat alles zo lang duurde. Dan had je boven aan de stoep groenteboer Kraan. Die bracht zijn waren langs de deur met zijn paard Jet. Dat paard kon tellen! Als je vroeg hoe oud zij was schraapte ze met haar voorpoot de jaren af. Of het klopte vermeldt de geschiedenis niet. Vlees kwam van slager Snoei en voor sigaren moest je de andere kant op, naar het winkeltje van juffrouw Bus, waar het altijd zo lekker rook. Melk bracht melkboer Hogerwaard langs met een handkar met melkbussen met een kraantje erop. "Pintje, mevrouw?" "Je kon kiezen tussen taptemelk, volle melk, en karnemelk..Pleisters voor de stukgevallen knieën haalde je bij drogisterij Jongkind, bij Metje en Jenny, en als je een gat in je schoenzool had ging je naar van Prooien om hem te laten verzolen. Hij hield ook de Nutsbibliothek.

Om naar zijn werk te gaan hoefde de bovenmeester niet ver te lopen, de keukendeur uit, de tuin door en hij was al op de plaats van bestemming. Hij stond dan op het pad naast de school. Vlak voor de zij ingang. Aan de voorkant, op het schoolplein was ook nog een ingang, maar die werd zelden gebruikt. Je had daar twee lokalen waar de lagere klassen zaten, die kregen een lieve schooljuffrouw! De andere lokalen lagen meer naar achteren, daar zaten de hogere klassen en die hadden meesters! Voor schooltijd en na de pauzes, stelden de klassen zich in keurige rijtjes op en marcheerden een voor een de school binnen! De kleintjes leerden lezen met het leesplankje. In de hogere klassen dreunden regelmatig de "tafels". En lange rijen plaatsnamen: "Serang Bantam Batavia...". De school werd schoongemaakt door vrouw van IJzeren. Eens had de heer Cupedo als Sinterklaasurprise voor een van zijn kinderen van een bezem een levenschte pop gemaakt. Die had hij zo lang verstoep in de bezemkast op school. De volgende dag gilte vrouw van IJzeren de hele school bij elkaar, er zat een vent in de bezemkast!!

Gymnastieklessen werden door de eigen leerkracht in de 'gymschuur' aan de Groenedijk gegeven. Ook speelden we op het braakliggende stuk grond er tegenover allerlei wilde spelletjes, rovertje en vlaggenverovertje! Ook nuttige handwerken gaven de dames zelf, voor de hogere klassen werd dan voor een uur van leerkracht geruild.

De kinderen konden in de buurt heerlijk spelen.

Op de hoek woonde Mina Koppenol, die ook juffrouw van de zondagschool was. Daarnaast twee kleine huisjes en dan het schoolplein, waar je kon touwtje springen, knikkeren, bokkiespringen,(Klap, spoor, afzak), diabloën, over de telefoondraden die dwars over het plein liepen, en buissie. Als het 's avonds begon te schemeren was er niets heerlijkers dan verstoppertje spelen, in een hoekje bij de smid Bos of langs het straatje bij schilder Jongkind. (Niet de kunst-

schilder!) Was je heel moedig dan ging je helemaal naar het buurtje achter de familie Blonk, waar Hannes Seip woonde en de loodgieter Plompie. Naar de Kerkesteeg mocht je niet, dat was de loswal van Capelle en veel te dicht bij het water. Soms werden daar heipalen op de kant gehesen en op een vrachtwagen geladen. Het was een heerlijke, onbezorgde jeugd, maar helaas pakten donkere wolken zich samen, ouders keken bezorgd, en op een dag gebeurde er een ramp, de tweede wereldoorlog brak uit.

In het begin veranderde voor de heer Cupedo niet veel, het onderwijs ging gewoon door.

Er waren een paar kinderen waarvan de ouders NSB-ers waren, die werden scheef aangekeken, maar zij konden daar niets aan doen. Maar naarmate de oorlog vorderde werd de situatie anders, er kwam honger, er moest verplicht Duitse les gegeven worden. De boekjes lagen netjes in de kastjes, maar op tafel kwamen ze nooit, alleen als er inspectie was.

Iedereen had zijn radio ingeleverd, maar de bovenmeester wist er een te verstoppen. Hij luisterde naar radio oranje en later tikte hij op zijn oude Underwood, met veel velletjes carbonpapier ertussen, het nieuws uit. Na spertijd, als het donker was, brachten hij en zijn kinderen de velletjes rond, naar mensen die kinderen in Duitsland hadden bij de arbeidseinsatz, en die graag van de situatie op de hoogte bleven.

Zijn dochter Anneke, die ook bij dit gesprek aanwezig is, weet zich nog te herinneren, dat zij eens, op een donkere avond, op de dijk liep en terugkwam van de familie Hak. Plotseling verschenen in de verte auto's! Dat konden alleen maar Duitsers zijn. In een impuls sprong ze bij de firma van Dam (In manufacturen) over het hoge hek en bleef daar achter het muurtje liggen. De auto's reden voorbij, en ze kon veilig naar huis. Maar de volgende dag was het dorp in rep en roer, er was ingebroken bij van Dam ! Er was weliswaar niets vermist, maar het alarm was afgegaan! Schoorvoetend is Anneke toen naar van Dam gegaan, en ze heeft verteld wat er de vorige dag was gebeurd. Wat waren ze blij met haar verhaal, ze dachten al dat ze via de rivier bestolen zouden worden. "Ik kreeg twee grote appels, die hebben we met het hele gezin heerlijk opgegeten!"

Het gemeente- en schoolbestuur: van de Openbare Lagere School I, ter ere van de verhuizing van de school van de Dorpsstraat naar de Rozenburcht. Staand v.l.n.r. P. Koolmees, S. Quist, T. Breedveld, E. Koolmees. Zittend v.l.n.r. de heer A.C. Cupedo, weth. A. Heuvelman, burgemeester J. van Dijk en weth. A. Verhoef.

Ook is het een keer gebeurd, dat de heer Cupedo op de verduisterde Kerkklaan naast een bruggetje liep, en even later druipend en onder het kroos voor de deur stond.

In 1943 werd plotseling de grote luidklok uit de kerktoren getakeld! Hevig verontwaardigd riep mijnheer Cupedo alle leerlingen naar buiten om daarvan getuige te zijn. De klok die alle zondagen de mensen naar de kerk riep, die vrolijk luidde bij huwelijken en verdrietig bij begrafenissen, die werd van ons gestolen en zou worden omgesmolten tot kanon! Stilletjes stonden de kinderen toe te kijken, er diep van doordrongen dat hier iets heel verkeerd gebeurde.

Toen werd het lesgeven moeilijker, want er werden Duitsers ingekwartierd op school. Aanvankelijk alleen in de twee eerste lokalen, later ook in de andere. 's Nachts lagen alle lokalen vol slapende soldaten. Tegen het eind van de oorlog waren het heel jonge mensen.

Het jongste zoontje van de heer Cupedo, vier jaar oud, keek in de tuin nieuwsgierig over het hek. Hij mocht van zijn ouders beslist niet met de soldaten mee gaan, maar op een dag tilde iemand hem over het hek en ging een rondje met hem fietsen. 's Avonds aan tafel vertelde hij het, en iedereen werd boos op hem. "En weet je wat Siegfried vroeg? Hebben jullie een radio in huis?" Er viel een gespannen stilte. "Ik zei: Helemaal niet!!"

In het laatste oorlogsjaar was de school een uitdeelpost van de gaarkeuken. Iedereen bracht zijn eigen schaalpje en een lepel mee. Met gemende gevoelens werd er gegeten, groene smurrie, maar ja, het was voedsel. Op een keer meende men er plotseling vlees in te zien drijven. Dat klopte, het oude gemeentepaard had het leven gelaten om de hongerige monden te vullen.

Toen de oorlog voorbij was veranderde er aanvankelijk niet zo veel. We waren vrij, er zaten geen soldaten meer in de school, maar wel de B S. Die liepen in blauwe overalls en maakten de dienst uit. Foute mensen werden gearresteerd, soms ook wel eens een verkeerde. Langzamerhand werd het leven weer gewoon, de kinderen kwamen naar school. Zo goed en zo kwaad als het ging werd er lesgegeven, er was veel weggeraakt en vernield tijdens de oorlog. De grote zwarte kachels midden in de lokalen deden nog steeds dienst, en eens heeft een kwajongen daar een rotje in gegooid, zodat iedereen stijf zat van de schrik van de enorme knal. Het is voor die jongen toen niet bij zomaar een standje gebleven!

De jaren verstreken. Er waren Sinterklaasfeesten in de grote zaal van café de Bruin, vlak bij de Oude Plaats. Vol verwachting werd er gezongen, en dan verscheen boer Hogerwaard, uitgedost als Sinterklaas, en nam plechtig plaats op een grote stoel. Zowel heel stoute als heel lieve kinderen werden uitgenodigd om voor hem te verschijnen. Sommigen begonnen hard te huilen en durfden niet. En bij het afscheid werd Sint weer vrolijk uitgewuifd! Iedereen kreeg een kado tot slot.

En dan de onvergetelijke kerstvieringen in de dorpskerk, met ouders en opa's en oma's. Er werd gezongen en mijnheer Cupedo vertelde een prachtig kerstverhaal. Muisstil was het dan.

Dat was het trouwens ook als hij op school voorlas, meestal in de hogere klassen. Fulco de Minstrel, Paddeltje, Het Slot op de Hoef!! Die hogere klassen, de zevende en de achtste, bestonden uit kinderen die niet naar het vervolgon-

derwijs mochten, of niet konden, en dus eigenlijk hun tijd uitzaten tot ze gingen werken. Vaak werden meisjes in de grote gezinnen thuisgehouden om moeder te helpen met de was of de schoonmaak.

Het schoolgebouw begon langzamerhand een bouwval te worden, het was niet meer verantwoord om daarin te werken. Mijnheer Cupedo trok voortdurend aan de bel!

Begin jaren vijftig bleken er in de eerste klas drie tweelingen te zitten! Van Kooij, van Buren en de Boer. Twee tweelingen woonden in de Oude Plaats, en de de Boertjes woonden aan de buitenkant van de dijk, waar ook het winkeltje van de Jong was.

Ren en Ron van Kooij weten het nog.

“We gingen eerst naar de “Bewaarschool”. In de Oude Plaats vormde zich een groep kleuters en die liepen, onder begeleiding van juffrouw Titia, over de dijk tot aan de Tuinstraat. Een flinke tippel voor die kleine beentjes. Dan naar beneden en daar stond kleuterschool Prinses Margriet, vlak bij het huis van schipper Verkaik. Daar verbleven we tot ons zesde jaar, toen kwam, in april, Lagere School nummer een. Datzelfde jaar werd de school een Septemberschool, zodat we heel snel in de tweede klas zaten! We leerden er schrijven, eerst op een lei, daarna met potlood en tenslotte met inkt en een kroontjespen. Inkt zat in een potje midden op de bank. De school was 's zomers bedompt en 's winters koud. Na schooltijd gingen we in de herfst appeltjes pikken in de boomgaard die tegenover de winkel van den Toom aan de binnenkant van de dijk lag, en in de winter kon je daar buikieschieten met de slee. Bij Janus van Ieperen kochten we snoep voor een cent, en bij Jongkind een zakje drop voor twee cent. Toen gingen we verhuizen naar de Slotschool aan de Rozenburg, halverwege de vijftiger jaren. We vonden het maar een lelijk gebouw, net een schoenendoos!”.

Mijnheer Cupedo dacht er anders over. Een geweldige verandering. Ik had een directeurskamer, er was een leerkrachtenkamer Mooie, ruime en lichte lokalen. Een grote hal midden in het gebouw. We hoefden voor feesten en ouderavonden nergens meer heen. Hij denkt nog met vreugde terug aan de verhuizing. Het waren fijne jaren in de Slotschool, ook zijn vrouw werkte daar, nu de kinderen volwassen werden. Wel bleven ze wonen in het grote huis aan de Kerkklaan. Dat

De nieuwe school aan de Rozenburcht.

was dan wel verbouwd toen ze erin kwamen wonen, maar eigenlijk al lang weer aan een opknapbeurt toe!

Zijn dochter Anneke vertelt dat haar vriend voor het eerst kennis kwam maken met haar ouders. Hij stapte de voordeur binnen en zakte prompt door de vloer. Later gebeurde dat nog eens gewoon in de kamer, de stoel waarop hij zat zakte met de poten door de vloer. Ze waren gewaarschuwd, want Anneke zelf was eens met een stapel borden op een stoel geklommen in de keuken en met borden en al door de vloer gezakt, een enorme ravage!! Steeds weer kwam de timmerman en zette een paar nieuwe planken in.

Toen de heer Cupedo in 1972 met pensioen ging verhuisde hij naar de Dakotaweg, en het huis zou worden afgebroken. Nu, in 2007, staat het er nog steeds, maar er wonen geen bovenmeesters meer! De oude dorpsschool is nog een tijdje kleuterschool geweest, en daarna werd er de DISCO CUPEDO in gevestigd. Toen werd alles gesloopt. De Slotschool is in de jaren negentig afgebroken en ook de Rozenburcht, in datzelfde gebied, verdween. Niets herinnert meer aan de tijd dat er vrolijke kinderstemmen klonken op het schoolplein.

Het echtpaar Cupedo ging reizen, het eerst naar Karachi, waar een van hun kinderen woonde.

De heer Cupedo, die in het jaar van dit interview, honderd jaar was geworden, woonde toen aan de Kerklaan, in verzorgingshuis de Vijverhof. Hij koesterde daar zijn herinneringen en deelde ze met wie wil luisteren. Laatst was hij met een van zijn kinderen in Delfshaven om het gebied van zijn jeugd nog eens te bezoeken. Hij raakte er in gesprek met een andere, bejaarde man. Over de gaarkeuken en waar die was geweest.” Daar”, sprak de heer Cupedo. Nee, daar, wees de ander, het werd haast ruzie. Tot ze erachter kwamen dat de een het over de eerste wereldoorlog had, en de ander over de tweede! Zulke dingen gebeuren als je de leeftijd der zeer sterken hebt bereikt!

*Op getekend door Wil van Kooij-Seinstra,
met dank aan Anneke en Bram van der Vliet- Cupedo.
Augustus 2007.*

In het boek *Leven en werken rond Lek en IJssel* van Elly van Gelderen-Karsbergen staat op pagina 127 een uitgebreid interview met de heer Cupedo.

OPROEP

De Historische Vereniging Capelle aan den IJssel is ten behoeve van historisch onderzoek en het completeren van het archief op zoek naar “een oude krant”, en wel de **IJssel en Lekstreek** van **woensdag 18 augustus 1993** en/of *De Havenloods / Capelle's Nieuwsblad* uit dezelfde week

U hoeft géén afstand te doen van deze krant(en), wij willen er alleen maar een kopie van maken. Wie is er in het bezit van deze krant(en) of kent een verzamelaar, die ons zou willen helpen? Graag even een telefoontje naar Frans van Es 010 - 450 08 83. Een e-mailtje kan ook: fransvanes@planet.nl

VAN DE BONK NAAR DE GROENEDIJK (9)

Tot besluit van deze wandeling langs de dijk zal het binnendijkse stuk vanaf de woning van Jongebreur (tegenover de ‘oude smederij’ van scheepswerf Vuyk) en de ‘Oude Kern’ worden bekeken.

Als eerste passeren we dan het huis van kippenboer Aai (Arie) Verschoor. Na hem woonde hier Huib van de Heerik, jarenlang voorzitter van de dorpsharmonie “Eendracht Maakt Macht”. Huib was een bevlogen blazer, die veel en nauwgezet repeteerde. Als de geluidsoverlast binnenshuis naar bevinden van de familie te groot werd stak hij de hoorn door het dakraam naar buiten en toeterde de ene toonladder na de andere mars over de dijk.

Het benedendijkse huis ernaast was eigendom van rietmattenfabrikant De Zanger, wiens rietmatterij ertegenover aan de buitenzijde van de dijk lag.

Langs een open stuk dijk, afhellend naar weiland en opstallen van de boerderij Cappellenhof aan de Kerklaan en begroeid met fruitbomen komen we bij de schuur tegenover Café De Wit, waarvan het tragische lot is beschreven op pag. 51-52 van Nieuwsbrief No. 2 van zomer 2007.

Naast de schuur stond, eveneens op dijkhoogte, een dubbele behuizing bewoond door de families Bekker en Van Genderen. Met name Dingeman van Genderen was een bekende verschijning. Hij was nagenoeg blind doch fungeerde als klokkenluider (bij begrafenissen) en orgeltrapper van de Dorpskerk. Als orgeltrapper had hij zijn vaste plaats achter het groene gordijntje rechts op de orgelgalerij naast het trapgestel waarmee de balgen in de orgelkast op en neer werden bewogen om lucht te leveren voor het aanblazen van de orgelpijpen. Via twee boven elkaar gelegen assen waren de balgen verbonden met dit trapgestel, een langgerekt scharnierend raamwerk waarin Dingeman ging staan en

door verplaatsing van zijn gewicht van de ene voet op de andere de op en neergaande beweging onderhield.

Iets voorbij dit blokje loopt de ‘lange stoep’ met een houten hekwerk als vangrail, dijkafwaarts naar de Kerklaan.

We keren terug naar de voorkant van de oude schuur van De Wit en gaan via een stenen trap naar een benedendijks gelegen straatje het zgn. ‘Onderlangs’, dat parallel aan de dijk verliep en uitkwam op het eind van de lange stoep. Aan dit ‘Onderlangs’ lag een woonbuurtje

Het straatje beneden langs de Dorpsstraat met de broodbakkerij van Koppenol in oktober 1956. Foto : Gemeentearchief Capelle a/d IJssel

met een achttal kleine huizen. Drie ervan, waarvan twee verhuurd, waren eigendom van Adriana Rietveld, die vanwege haar weinig soepele manier van optreden tegenover medebuurtbewoners 'Adriana Duvel' werd genoemd. Ook woonde in dit buurtje de familie Blonk. Niet onvermeld moge blijven, dat de oudste zoon Henk Blonk op grond van moedig gedrag tijdens de 'politieacties' in het voormalige Nederlands-Indië is onderscheiden met het Bronzen Kruis.

Aan het 'Onderlangs' komen we verder langs het woonhuis van schilder Jongkind met er tegenover een stenen trap naar de dijk. Vervolgens woonhuis en smederij van Frans Bos en de bakkerij annex winkel van Cor Koppenol. Bakker Koppenol en zijn paard maakten deel uit van de dijkwacht, die werd ingesteld bij extreem hoge waterstanden. Hij reed dan 'los onder de man', d.w.z. ongezaald, te paard langs de dijk van de Kouwenhoek naar Hitland om mogelijke gevaarlijke situaties te lokaliseren.

Naast de bakkerij lag de dorpschool (OLS 1) met zes lokalen onderdak biedend aan 9 klassen (de leerplichtige leeftijd was tot 14 jaren). Als bovenmeester fungeerden achtereenvolgens de heren Missel, Vink, IJsselstein en Cupedo. Met name IJsselstein was een onaangenaam en streng mens, lang, mager met rossig haar hetgeen hem de bijnaam van 'Rooie Flip' (zijn voornaam was Philippus) bezorgde. Iedereen was opgelucht toen hij ontslag nam om ergens in het Gelderse aan de slag te gaan. Een van de lokalen bleef permanent leeg (er waren slechts vijf leerkrachten) en werd in de winter gebruikt door de Nutsbibliotheek, waar men voor 3 cent per boek per week kon lenen. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen onderhield 'reizende collecties' van naar schatting zo'n 500 titels om in het ontbreken van openbare leeszalen enigszins te voorzien. Teun Hoogendijk heeft vele jaren de uitlening van de boeken beheerd. Naast het oorspronkelijk met grind bedekte schoolplein stonden nog twee kleine onderkoms.

Verder lopend langs het vóór de Van Cappellen Stichting betuinde stuk dijktaf en de 'korte stoep' op naar de dijk bij de Kerkesteeg komen we bij de 'Bovenschuur', indertijd de werkplaats van architect Bas van Dam

Daarachter lag benedendijks het boerderijtje van Arie Zuidam. Hij en mijn vader bespeelden begin vorige eeuw de saxen van E.M.M. Zijn zoon Piet deed het bedrijf later over aan Den Hollander.

We passeren het voormalige koetshuis van de familie Van Walsum, dat door plaatselijke aannemers als

Gezicht op de Tuinstraat vanaf de Dorpsstraat in juni 1967. Foto : Gemeentearchief Capelle a/d IJssel

opslagruimte werd gebruikt en het wat lager gelegen huisje van metselaar Roel Vuik.

Vervolgens kwamen we bij een groot dubbel woonhuis, waarvan het linker gedeelte werd bewoond door de Krimpense scheepsbouwer Van Duivendijk. Nu waren er op Krimpen twee scheepsbouwers Van Duivendijk met voornaam Johannes, ter onderscheid resp. aangeduid als 'Houten Hannes' en 'IJzeren Hannes', verwijzend naar het door hen gebruikte materiaal. Een van de twee heeft in 1940 de in 1910 gesloten oude werf van Otto (bij de huidige Algera Waterkering) heropend en grote opdrachten voor de binnenvaart uitgevoerd. Ik neem aan dat de Van Duivendijk die op Capelle woonde behoorde tot de clan van 'Houten Hannes'. Mogelijk woonde hier voor hem Arie van der Giessen, de zoon van een andere Krimpense scheepsbouwer wiens broer eigenaar was van de grote werf in de Stormpolder.

Het rechter huis werd bewoond door de familie Mes met een zoon en twee charmante dochters.

Verder gaande komen we ter hoogte van de aanlegsteiger van de 'Goudse Boot' aan een blokje van vier woningen waarvan de bewoners mij niet meer bij naam bekend zijn. Er naast bereikte men via een stenen trap de benedendijks gelegen zgn. 'Dubbele Buurt', later officieel voorzien van de naam Tuinstraat. In dit buurtje woonde een twaalfstal families, zij het min of meer tijdelijk.

Het grote pand met balkon rechts van de trap op dijkhoogte werd achtereenvolgens bewoond door bloemist Evert Bomhof en schipper Teun Verkaik, die meerdere grote schepen voor zandvervoer in de vaart had.

We komen nu bij het Veerhuis van de familie De Vries waarvan vader Kees nog met de roeiboot en zoon Piet met een motorboot de verbinding met Krimpen onderhield. Het overzetten met de zware roeiboot zal op het hoogtepunt van eb en vloed waarschijnlijk de nodige wachttijd met zich hebben meegebracht. Geen nood, want deze kon worden doorgebracht in het koffiehuis dat de veerman tot dat doel exploiteerde.

Naast het Veerhuis voerde een trap naar een pad dat uitkwam op een bloemisterij, waarvan Dalhuizen de laatste eigenaar was. Op Tweede Pinksterdag werden hier onder de naam van 'bloementoonstelling' goede zaken gedaan met de verkoop van vooral planten.

*Garagebedrijf
Maat aan de
Dorpsstraat 203*

Na een klein dijkhuisje komen we aan een blokje van drie, waarvan het eerste bewoond werd door de familie Broere. Midden dertiger jaren sloeg bij hen de besmettelijke ziekte difterie toe waartegen in die tijd geen kruid was gewassen. Binnen een week stierven twee van hun schoolgaande kinderen, een dramatische, veelbesproken gebeurtenis. Op de andere hoek woonde Klaartje Visser, die een winkeltje in garen en band dreef.

We passeren het huis van Leentvaar, vervolgens de ook nog bestaande dubbele woning met strodak waarin rechts De Vos woonde, en het autoreparatiebedrijf van Henk Maat, chauffeur van de T-Ford bluswagen van de Capelse brandweer. We zijn inmiddels aangekomen bij het laatste object van deze wandeling en wel de Turnschuur. De benaming schuur is ongetwijfeld nog te vleidend voor het gebrekkige onderkomen waarmee C.G.V. het jarenlang moest doen. Het haveloze gebouwtje was steenkoud in de winter ondanks de grote potkachel achterin. De uitrusting was minimaal en omvatte één stel ringen, één brug, een oud paard en een rekstok die met behulp van tuilijnen werd opgezet. Een paar versleten cocosmatten moesten een al te harde aanraking met de houten vloer opvangen en verzachten. Het niveau was laag, een enkel wankel handstandje aan brug en een weinig vloeiende reuzendraai aan het rek oogstten bewonderend applaus. Door gebrek aan uitrusting stond men meer op zijn beurt te wachten dan dat men zelf aan een oefeningetje toekwam. Dit laatste werd beter toen men op instigatie van oud-lid Bart van Verre in navolging van de gymnastiekvereniging Kralingen een begin ging maken met wat grondgymnastiek of bodemturnen werd genoemd. Hierbij werd collectief twee aan twee gewerkt. Bewondering past voor de ijver en het enthousiasme waarmee Arie en Piet van Wijk de zaak overeind hielden. Eén maal per jaar werd, na een mars door het dorp en begeleid met tromgeroffel, op het Zwervers-terrein het kunnen aan den volke getoond, waarbij de lachs salvo's mij nog in de oren klinken.

Hiermee ben ik aan het einde gekomen van de wandeling van de Bonk naar Kouwehoek. Ik hoop een aantal spraakmakende namen uit de vergetelheid van Capelle dorp te hebben teruggehaald.

Hartelijk dank voor Uw langdurige en geduldige aandacht.

Herman Stolk

VAN DE REDACTIE

In aansluiting op hetgeen de voorzitter heeft geschreven willen we naar voren brengen dat in onze optiek de Nieuwsbrief niet alleen vóór, maar ook door de leden geschreven moet worden, waarbij voor de redactie een coördinerende taak is weggelegd. We willen u dan ook graag uitnodigen ons vooral uw kopij te blijven inzenden. Wees niet bang voor een taal- of stijlfout, want die halen we er wel uit. Namens het redactieteam,

Bram van Bochove, e-mailadres bram@vanbochove.com

HET BOERENERFGOED

Van de heer Joop van der Kraan ontvingen wij de volgende reactie:

Geacht redactieteam,

Van mijn neef Cees van der Kraan ontving ik een exemplaar van ‘Het boerenerfgoed van Capelle aan den IJssel’, waar ik erg blij mee ben.

Oude herinneringen kwamen weer bij mij boven en als u het mij toestaat wil ik graag op de inhoud van het boek reageren.

In 1929 werd ik geboren aan de 's-Gravenweg op nr. 354, dus midden tussen de door U beschreven boerderijen. Als enigen in de wijde omgeving woonden wij achter de spoorlijn en hadden wij bij de burens van nr. 356 recht van overpad. Aangezien gas, stroom en water niet door de spoorlijn aangelegd mochten worden, leefden wij zonder deze verworvenheden. Zo hebt u nu een beetje een indruk van onze leefomstandigheden. Allereerst vertel ik U iets over mijn moeder. Haar naam was Christina M. de Graaff. Zij was van boeren komaf. Haar vader werd geboren op boerderij ‘Vee en Veldlust’ aan de Schaardijk te Kralingseveer. Haar moeder kwam uit Schiebroek en wel van boerderij ‘Dorpsrust’ aan de Ringdijk, een prachtige oude boerderij waarover veel te doen is geweest toen deze in de jaren 70 moest wijken voor een park. Het enige dat resteert op de grond van mijn grootouders is een monumentaal kerkhofje. Mijn moeder heeft in 1983 één en ander opgeschreven over haar leven, waarin uw boerderij, die onder nr. 36 in het boek is opgenomen een rol speelt. Het gaat om de 's-Gravenhof van 's-Gravenweg 327. Uit haar memoires het volgende: “Ik werd geboren in Ridderkerk op 28 Augustus 1894. Kort daarna huurde mijn vader, Pieter de Graaff, een boerderij in Lekkerkerk. Je huurde in die tijd voor een periode van drie jaar en als de eigenaar dan een zoon of dochter had, die een boerderij wilde, dan werden de pachers er na die periode af geschopt. Zo gebeurde het ook in Lekkerkerk en mijn ouders moesten maar zien waar ze bleven. Uiteindelijk kwamen we terecht op een boerderijtje in Bergambacht, maar ook daar moesten we na 3 jaar weer weg. Daar werd bij ons vertrek in 1898 boelhuus gehouden. We zijn we toen verhuisd naar Capelle a/d IJssel.

In augustus van dat jaar werd ik 4. Kort daarna, op de 31^e van die maand werd prinses Wilhelmina 18 jaar. Enkele dagen later vond de kroning tot Koningin plaats. Dat gaf een groot feest in Capelle a/d IJssel. Alle huizen hadden vlaggen uithangen. Ook was er een grote optocht met versierde rijtuigen en veel ruiters. Mijn vader nam samen met een tante in een tilbury deel aan het ringrijden. Daar mocht ik naar kijken. Die dag droeg ik een mooie witte jurk met een prachtige oranje sjerp. Ook mijn haar was mooi gekamd. Wij woonden nu in het voorhuis van de boerderij van de familie Romeijn (nr. 36). In de woonkamer boven het trapje naar boven waren mooie beschilderingen aangebracht. Aan mijn moeder vroeg ik wat het voorstelde en die zei: “dat is de ark van Noach”. Dat antwoord bleek echter niet juist, want jaren daarna vernam ik dat het Johannes de Doper was. Ook alle hoeken van het plafond waren prachtig beschilderd. Die schilderijen stelden de vier jaargetijden voor, dus voorjaar, zomer, herfst en winter. Later na mijn huwelijk toen ik daar in de buurt woonde, kwam ik er nog wel eens. Er woonden inmiddels 3 gezinnen. In 1983 leefden er van het gezin Romeijn nog 3 dochters en ook een aantal kinderen en kleinkinderen. Op mijn vijfde vertrokken we naar een boerderijtje in Kralingseveer, in de buurt van de Maaskerk. Ook daar moesten we weer na drie jaar het veld ruimen. We zijn

toen terecht gekomen in een burgerwoning aan de Schaardijk in de directe nabijheid van de boerderij 'Vee en Veldlust'. Hier was mijn vaders oudste broer Arie mijn opa inmiddels opgevolgd. De rest van zijn leven is mijn vader bij mijn oom Arie blijven werken. De boerderij is bij de aanleg van de Van Brienoordbrug onder de oprit verdwenen." Tot zover het verhaal van mijn moeder. Uiteraard heb ik heel veel van de in het boek genoemde boeren gekend en natuurlijk ook de knechten, die bij hen werkten. Aan de hand van de boerderijnummers loop ik er enkele langs.

Nr 37 Het verbaasde me dat er van de Familie Zeeuw zo weinig bekend is. De zoons waren Dirk en Jan. Dirk, die in het voorhuis woonde, werkte later als onderhoudsman in het Molukse kamp (IJsseloord - red.). Hij was getrouwd met Riek de Groot, een kappersdochter. Van Jan herinner ik me dat hij voetbalde bij Zwervers. Boer van Vliet uit het achterhuis had in 1945 twee dochtertjes. In die tijd - net na de oorlog - kwamen er veel treinen met Canadezen voorbij. De kinderen renden dan vaak naar de spoorlijn want er werd uit de trein wel eens chocola naar hen gegooid. Helaas liep dit heel slecht af. De kleinste van de twee is onder een trein terecht gekomen en overleden.

Nr 38 Gerrit Hoogendoorn werd slechts 58 jaar. Hij had kort voor zijn overlijden besloten om caféhouder te worden van Café De Roode Leeuw. Op de dag van de opening kreeg hij een hartstilstand.

Nr 33 Familie Verhoog. Zoon Cor en dochter Adriana (Jaantje) bleven achter toen Teunis Verhoog met de rest van z'n gezin naar Canada emigreerde. Onder deze rest bevond zich ook de tweeling Jan en Piet. Eén van hen werd dominee, die woont nu ergens in Dundas Canada. Ik heb hem daar niet ontmoet toen ik

Restaurant "Johannahoeve" aan de 's-Gravenweg 347 (nr. 38). Foto : Ev. A. Obbes

daar was om twee oud-klasgenoten uit Kralingseveer te bezoeken. Dat waren Johan van der Schenk van de IJsselmondselaan en Miep van der Heeden, ook uit die buurt. Ze trouwden na de oorlog en emigreerden. Cor Verhoog is overleden. Van 's-Gravenweg 303 verhuisde hij naar Bergambacht. Zijn vrouw leeft nog. Ook Jaantje, zijn zuster, leeft nog.

Nr 41 Toon Ooms Of het opblazen van de spoorbrug de oorlog met een dag heeft vertraagd, valt te betwisten. Dat de BS veel ellende veroorzaakt heeft is wel duidelijk. Gelukkig werd van Toon Ooms niet alle vee meegenomen naar Gouda. Wat de Duitsers niet wisten was dat Toon Ooms ook land had naast ons op 's-Gravenweg 354. Dagelijks kwamen ze daar 2 x de koeien melken, altijd met een klein melkschouwttje. Helaas die zondag kwam er niemand om ze te melken. De koeien stonden maar te loeien tot mijn vader besloot ze te melken. Hoeveel koeien het er waren weet ik niet, maar mijn moeder heeft van die melk toen maar een kaas gemaakt. Ze was tenslotte ook een boerendochter. Kennelijk was de oorlog niet genoeg vertraagd na de eerste aanslag op de spoorlijn, want korte tijd later was er een tweede aanslag. Die vond vlak bij ons huis plaats. Vroeg in de morgen was er een enorme dreun. Ik hoorde mijn vader roepen: "Kom naar beneden, nog één en we zijn er geweest". Hij dacht dat er gebombardeerd werd. Mijn hele bed lag vol met glasscherven. Gauw uit bed dus en kleren aan. Met de vlucht koffer, die altijd klaar stond, zijn we (Pa, Ma, Jan, Cor, Willie en ik) de tuin ingevlucht en tussen de tabakspplanten gekropen. (Broer Piet zat in Duitsland.) Van ons huis waren alle ramen stuk. Vreemd maar de glas in lood ramen stonden bol naar buiten. Ook lagen er veel dakpannen af.

Voor ons huis stonden een aantal locomotieven met Duitse bewaking en er werden kogels afgevuurd. Na verloop van tijd vertrokken deze weer richting Gouda. Uiteraard verwachtten we ook dat ons huis afgebrand zou worden, dus werd zo veel mogelijk op onze twee paard-en-wagens geladen. Van wie we alle medewerking kregen, dat was van Jo Vermeulen van 's-Gravenweg 368 en zijn zus Trees. Echt geweldige mensen. Weliswaar kwamen er Duitsers, maar het liep goed af. Kort daarvoor hadden we al twee keer huiszoeking gehad op wapens, de eerste keer van de Luftwaffe en de tweede keer van de Feldgendarmarie, die beide in Nieuwerkerk aan den IJssel gelegerd waren. Een dag later en de brug was weer gerepareerd, maar wij zaten met de brokken. Excuses of vergoeding hebben we nooit gezien. Bij de BS groep Capelle zat ook de heer Kooyman, die

Een winterse opname van de boerderij aan de 's-Gravenweg 394 (nr. 41). Foto : Maarten Visser

Boerderij aan de 's-Gravenweg 368 (nr. 39). Foto : Jaap de Gier

later wegens verraad de doodstraf tegen zich zou horen eisen.

Nr. 39 De beste burens waren volgens mijn moeder de Vermeulens. Jo is nooit getrouwd. Volgens mijn moeder hadden zijn ouders 23 kinderen kunnen hebben. Van deze traden er verschillende toe tot de geestelijkheid. Dat was uiteraard een hele eer voor de familie. Zo zagen we er nogal eens priesters rondlopen. Ook Trees moest er aan geloven en werd naar het klooster gestuurd. Helaas kon ze het er niet volhouden en vluchtte naar broer Jo. Zo is het gebleven. Hoe lang geleden precies weet ik niet, maar in de jaren zestig ben ik er nog wel eens geweest. Tot zover wat kanttekeningen bij het boek. Nogmaals, ik heb ervan genoten. Geweldig, al die moeite, ik wens jullie nog veel plezier met uw Historische Vereniging. Groeten, Joop van der Kraan (geb. 09-07-1929)

GALERIE VAN CAPPELLEN

Op 12 maart opende Hans Jacobs, Capelle's wethouder van cultuur 'en andere zaken', de eerste expositie in Galerie Van Cappellen in het Van Cappellenhuis. Dit betekende meteen het sluitstuk van een traject dat op 6 december 2000 officieel was ingezet met het door de gemeente gepubliceerde 'plan van eisen' ten aanzien van de toekomst van het - inmiddels - rijksmonument Van Cappellenstichting. Deze eisen waren: restauratie van het gebouw, zo veel mogelijk cultuur, zo mogelijk een trouwzaal en budget-neutraal voor de gemeente.

De restauratie en alles wat daarmee samenhangt duurde veel langer dan verwacht, maar op 8 september 2007 kon premier P.J. Balkenende het gebouw

openen. Het gebouw was bijzonder fraai gerestaureerd, er was een mooie trouwzaal gecreëerd, en dankzij het daar gevestigde kantoor van de voornaamste aandeelhouder tevens huurder, communicatie-adviesbureau Maximum, was alles voor de gemeente budget-neutraal.

Aan de eis 'cultuur' wordt sindsdien invulling gegeven door de stichting Cultuur aan de Dorpsstraat, die met succes niet alleen de trouwzaal exploiteert, maar daarnaast regelmatig muziekkuitvoeringen, kindermiddagen, voordrachten, workshops e.d. organiseert. De HVC draagt haar steentje bij door elke eerste zaterdag van de maand van 13 tot 16 uur in de authentieke Regentenkamer de gratis rondleidingen te verzorgen. Slechts de ook nog beoogde Galerie Van Cappellen liet tot 12 maart op zich wachten.

Galerie van Cappellen
nodigt Je uit voor de expositie
Landschap & Architectuur

Zeven kunstenaars presenteren hun werk
van 23 mei tot 23 juni

Willem van der Hofstede
Corina Heijnis
Jirka Andra
Annelies Stolwerk
Jan Paul Niculet
Gemma van der Sluis
Henny Paper

Galerie Van Cappellen is gevestigd in Het Van Cappellenhuis
Dorpsstraat 144, 2903 LB Capelle aan den IJssel,
telefoon 010 284 20 24, www.galerievancappellen.nl

GALERIE VAN CAPPELLEN

maandag t/m vrijdag van 9:00 tot 17:00 uur
elke eerste zaterdag van de maand van 13:00 tot 17:00 uur

Inez van Dijke, belangrijke 'motor' binnen Maximum, gaf deze eerste tentoonstelling het thema 'Onze helden' mee. Zij refereerde in haar speech aan haar jong gestorven heldin Anna Maria Van Cappellen, die tezamen met haar echtgenoot Johannes Nolen in 1892 een stichting in het leven had geroepen met als doel dat na hun overlijden op de plaats van de boerderij van haar ouders een tehuis voor oude mannen en vrouwen zou worden gebouwd, dat eind 1898 kon worden geopend.

In de galerie hebben negen verschillende kunstenaars schilderijen, sculpturen e.d. in verschillende prijsklassen tentoongesteld, terwijl in de schitterend gelegen tuin ook enkele stukken staan opgesteld. De galerie is – evenals de tuin – tijdens werkdagen gratis toegankelijk tussen 9 en 17 uur, en tevens op de eerste zaterdagmiddag van iedere maand. Het is de bedoeling dat de expositie steeds na ongeveer twee maanden wordt 'ververst'.

De tweede tentoonstelling, met als thema Landschap & Architectuur, werd op 23 mei geopend door restauratie-architect Marinus Brinkman, en zal lopen tot 23 juli. De heer Brinkman was als mede-ontwerper, tekenaar en controleur op de uitvoering nauw bij de omvangrijke verbouwingen betrokken. De site is bereikbaar via www.galerievancappellen.nl.

Ger Mulder

ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN OP DE GLASFABRIEK VAN MIJNLIEFF EN VAN DER KLOOT; EEN VERHOOR UIT 1892

In het maartnummer van deze Nieuwsbrief besteedde ik aandacht aan de arbeidsomstandigheden op de steenplaats van G.W. Lans, aan de hand van de verhoren door een Staatscommissie van hem en drie van zijn werknemers. In datzelfde jaar 1892 werd ook de 27-jarige chef van de glasfabriek van de firma Mijnlief en Van der Kloot in Capelle a/d IJssel, Bonifacius Mijnlief A.Bzn., door de Staatscommissie verhoord. Helaas werd dit verhoor niet aangevuld met verhoren van gewone werknemers, alleen met dat van de 38-jarige opzichter Matthijs Jurgens. Beide ondervraagden spreken vanuit een leidinggevende positie, en hun verklaringen lijken daardoor veel op elkaar, anders dan de verklaringen op de steenplaats. Wel is Jurgens meer gedetailleerd in zijn schets van de dagelijkse gang van zaken. Daarom zijn ook deze geluiden uit het verleden de moeite waard om weer eens gehoord te worden.

De glasfabriek

In het in 1991 verschenen boek “Capelle aan den IJssel; de geschiedenis”, staat een aantal gegevens over deze glasfabriek, die ‘Nooitgedacht’ moet hebben geheten. Hij stond aan het begin van de Nijverheidsstraat bij Kralingse Veer, en hij werd in 1862 gesticht kort na de vestiging van een andere, de Zuid-Hollandse Glasblazerij of flesschenfabriek van A.W. Gompertz. Blijkbaar werd het tijdstip gunstig geacht: het ging slecht met de scheepsbouw. Ook deze fabriek vervaardigde uitsluitend flessen. De grondstof, vuurvaste klei, werd uit Duitsland aangevoerd. In 1876 werkten er 29 mannen en twaalf jongens. Rond de eeuwwisseling, toen de flessenblaasmachine zijn intree deed, die evenveel capaciteit had als honderd blazers, werd de fabriek gesloten. Op het terrein werd een fabriek van vuurvaste steen ingericht, die tot 1921 heeft bestaan. De andere glasfabriek, omgedoopt in de Anglo Dutch Bottle Works, hield het, met inschakeling van een stoomwerktuig, tot 1916 vol!

Wie was Bonifacius Mijnlief?

Bonifacius werd geboren in Capelle a/d IJssel op 22-6-1865, als derde kind en oudste zoon van de glasfabrikant Anthonius Bonifacius Mijnlief, die ook geboren was in Capelle a/d IJssel (1837), en Antje Maria Mijnlief, geboren in Krimpen a/d IJssel (1834). De ouders waren in de verte familie van elkaar: beiden stamden af van het echtpaar Fop Japhete Mijnlief (IJsselmonde 1704) en Maartje Claas Molenaar. Vader Anthonius was een kleinzoon van hun zoon Teunis Foppen Mijnlief (Capelle 1750), moeder Antje was een achterkleindochter van diens broer Ary Foppen Mijnlief (Capelle 1840).

Binnen de familie Mijnlief en tussen deze en enkele andere fabrikantenfamilies uit de streek bestonden trouwens vele verbindingen. Zo was Bonifacius' moeder Antje een zuster van Maria Helena Mijnlief (1832), de vrouw van de eerder besproken Capelse steenfabrikant Gijsbertus Willem Lans (1832). Haar vader Jan Fopzn Mijnlief (IJsselmonde 1798), was steenbakker in Nieuwerkerk. Lans' zuster Neeltje Maria was eveneens getrouwd met een Mijnlief, de Nieuwerkerkse steenfabrikant Leonardus Fopbertszn Mijnlief (Nieuwerkerk 1836), een neef van de eerste. Deze was een kleinkind van genoemde Ary Foppen, via

Arie Ariesz, een halfbroer van de grootvader van zijn vrouw, Fop Ariensz Mijnlieff.

Waarom deze, al gauw verwarrende, opsomming?ⁱⁱ Het interessante is natuurlijk de nauwe familiale verwevenheid van diverse belangrijke ondernemersfamilies in de IJsselstreek. Economische belangen werden door huwelijken veiliggesteld. Met name tussen de families Mijnlieff (vnl. steenbakkers) en Hoogendijk (vnl. scheepsbouwers) hebben sinds het begin van de 18^e eeuw opvallend veel huwelijken plaatsgehad. En dichterbij ons onderwerp: steenbakker G.W. Lans was een oom van glasfabrikant Bonifacius Mijnlieff.

Toen onze hoofdpersoon Bonifacius 14 jaar was verhuisde het gezin, met zes kinderen, van Capelle (wijk A 10) naar Kralingen. Ten tijde van de enquête woonde Bonifacius, ongetrouwd, weer in Capelle (wijk A 29). Twee jaar na de enquête trouwde hij met Elisa Hermina Bijdendijk (geb. Rotterdam 19-5-1862) en werd als glasfabrikant aangeduid. In 1898 vertrok het echtpaar naar Rotterdam. Dat tijdstip zal wel met de sluiting van de glasfabriek te maken hebben. Bonifacius Mijnlieff wordt later genoemd als inspecteur bij de Nationale Levensverzekeringsbank. Hij overleed in 1915. Hij werd op de oude begraafplaats in Capelle-West begraven, waar zijn grafsteen nog te vinden is.

Wie was Matthijs Jurgens?

Matthijs Jurgens werd geboren in Schiedam op 26-10-1858. Ten tijde van de enquête (zomer 1892) moet hij dus 33 jaar geweest zijn. Het bevolkingsregister 1890-1900 meldt dat hij Luthers was, woonde in wijk A nr. 29 (hetzelfde adres als Mijnlieff, dus waarschijnlijk in of direct bij de glasfabriek), en dat hij pas in 1883 in Capelle was komen wonen, vanuit Culemborg. Daar werkte hij ook in een glasfabriek. In 1895 vertrok hij naar Rotterdam.

Mathijs was getrouwd met Leske Opdien, geboren in Dodewaard 26-10-1856. Zij was Nederlands Hervormd. Samen kregen zij vier kinderen, allen geboren in Capelle tussen 1884 en 1891. Het jongste kind stierf bij de geboorte. Het oudste kind, Hermanus Johannes Martinus, was Hersteld Luthers, de andere kinderen Ned. Hervormd. De Lutherse godsdienst en de namen van de kinderen wijzen op Duitse voorouders.

Het personeel van de glasblazerij "Nooit Gedacht" in Kralingseveer langs de dijk gelegen. Bron : "Herinneringen rondom de Hollandse IJssel" door Elly van Gelderen – Kasbergen.

Het verhoor.

Mijnlieff (M.) wordt in de enquête als ‘chef’ aangeduid, hetgeen in dit geval wel zoveel als ‘directeur’ of ‘mededirecteur’ zal betekenen. Jurgens (J.) is degenen die de arbeiders aanneemt en ontslaat. Hen wordt allereerst gevraagd naar aantallen werknemers, werktijden en verdiensten. Omdat de antwoorden van Jurgens op die vragen niet wezenlijk verschillen van die van Mijnlieff, maar wel gedetailleerder zijn, vatten we ze hier zoveel mogelijk samen.

In 1892 werkten er 60 arbeiders in de fabriek, onder wie 14 jongens jonger dan 16, en één meisje van 18 jaar. Zij werkte in de mandenmakerij, evenals drie van de jongens. De werktijden waren van 5 tot half 9, van 9 tot half 2, en van half 3 tot half 6, dus 11 uur per dag. Op zondag werd er niet gewerkt. Wel werd er op de andere dagen ook wel tot 10 uur 's avonds gewerkt en 's nachts waren er vier man nodig om de oven aan te houden. Het loon van een glasblazer was gemiddeld 25 gulden in de week, wat door de verhoorder “een mooi loon” werd genoemd. Vergeleken met de lonen in de steenfabriek, van minder dan 10 gulden, klopt dat zeker. Het was wel geheel stukloos. Hoogst enkelen brachten het wel eens tot 40 gulden per week. Wel lag het werk in de zomer ca. 6 weken stil, omdat de ovens moesten worden vervangen, en dan werd er niet betaald. J. vertelde dat er in 1886 en 1887 resp. 37 en 28 weken niet gewerkt werd! En niet iedereen heeft zo'n ‘mooi loon’. M.: *“Een blazer werkt met drie ondergeschikten: één die de flessen wegdraagt, en een aanvanger, die het begin van de flessen maakt. De baas wordt steeds aangepord om te zorgen voor de opleiding.”* De opleiding werd overigens niet in een contract vastgelegd. Aanvangers (aanbrenners) verdienden maar 4 gulden, de zes (ver)stellers, op iedere ‘plaats’ één, 11 tot 15 gulden. Wel konden ook zij via een premiesysteem bijverdienen. Dat ging per fles die zij meer maakten en gesorteerd afleverden.

Volgens M. en J. waren er weinig zieken, ook in de zomer niet, als het werk door de hitte extra zwaar was. Zij vonden het werk dus niet zo ongezond als wel gezegd werd. Er waren wel eens brandwonden door het spatten van glas, doch (J.) *“dit is meest door onvoorzichtigheid van de werklieden zelf”*. Anderzijds bleek het ook niet zo eenvoudig om jezelf ziek te melden: bij ziekte werd namelijk niet doorbetaald, ook niet aan blazers. Alleen ‘los plaatsvolk’ kreeg half loon. M. vertelde eerder dat het halve loon bij ziekte er alleen was voor *“degenen die f 1 daags vast hebben”*. Als deze losse werklui een soort arbeidsreserve vormden, waren ze kennelijk zo noodzakelijk in het arbeidsproces dat ze als enigen ziekingeld konden krijgen, al was het maar 50 ct. per dag. Was hun aanbod dan zo krap? Uit het verhoor van J. blijkt dat het ‘losse plaatsvolk’ o.a. bestond uit oudere glasblazers die *“ten gevolge van het altijd kijken in de vuurgloed”* niet meer goed konden werken. Dan kregen ze voor werk rondom de fabriek, en als invaller voor zieken in de fabriek, dagelijks f 1 plus stukloos. Oudedagsvoorzieningen waren er

De grafzerk van Bonifacius Mijnlieff op de oude begraafplaats in Capelle-West

anders niet. J.: “*De oudste mensen blijven tot hun dood toe.*”

Waarom werden arbeiders bij ziekte niet doorbetaald, vraagt de ondervrager, zelfs niet de laagstbetaalden? M.: “*Die vallen voor elkander in, want in dat raderwerk kan niemand gemist worden.*” De ondervrager was niet tevreden: “Dat feit doet niets af, dunkt mij, aan de noodzakelijkheid om bij ziekte tegemoetkoming te ontvangen; of ondersteunen de werklui in dat geval elkaar?”

M: “Neen”.

Het hoge loon van de glasblazers intrigeerde de ondervragers kennelijk. Ze toonden zelfs enig begrip voor het feit dat aan hen geen ziektegeld werd betaald: “dat geschiedt zeker uit de overweging, dat zij wel iets van die verdienste kunnen overleggen. Gebeurt dit nu werkelijk?”

J.: “*Feitelijk lijden zij al armoede, wanneer ze niet ziek zijn.*”

Verontwaardigd vraagt de verhoorder: “Dit is toch een treurig verschijnsel, dat, waar zo geroepen wordt om verhoging van loon, mensen die een buitensporig loon verdienen, niets overhouden. Hoe komt dat? Gaat er veel naar de kroeg?” Mijnlieff is daar terughoudend over: vroeger was dat erger. Nee, hij heeft zelfs geprobeerd een spaarsysteem in te voeren: een jongen die wilde trouwen kon bij hem een deel van zijn loon vastzetten, en dan kreeg hij er wat bij als hij trouwde. Nee, geen vast percentage, daarvoor was het bedrag te klein.

Jurgens is afkeurender over het gebrek aan spaarzin. Zelfs toen de baas negen jaar geleden een spaarsysteem invoerde, waarbij na elke twee weken werk één week loon werd ingehouden en aan het eind van het werkjaar met 5% rente uitbetaald, werkte dat niet. In die derde week werd weinig gewerkt. Op J.’s voorstel werd de regeling dan ook afgeschaft. M. had overigens bij het verhoor verteld dat het hierbij ging om een poging te voorkomen dat arbeiders te snel weglieden naar een andere baas die iets meer betaalde. Maar ook dit doel werd niet gehaald. Daarna maakten de glasfabrikanten onderling een regeling, zodat ontslag acht weken tevoren moest worden aangevraagd. Zonder ontslagbewijs konden geen mensen worden aangesteld.

Volgens J. leefden de arbeiders op te grote voet. Zij hadden goedkope woningen van de firma, met “*vrij brand*”, maar in plaats van het geld te gebruiken voor goede voeding en kleding of het te sparen ging er veel naar de herberg. Men deed onverantwoorde uitgaven: een blazer kocht laatst voor 75 ct. een tol voor zijn kind! De vrouwen verknoeden ook een boel: “*Er zijn er geen 2 pct. die op de huishouding passen.*” Ze hadden vaak schulden. In Culemborg was het al net zo. Zelf gaf J. vroeger als glasblazer zijn loon aan zijn ouders, die hem zakgeld gaven.

Het klinkt als een klachtenpatroon van alle tijden. Graag hadden we gelezen wat de arbeiders zelf dachten over hun werkomstandigheden en hun visie op de bazen.

S. Boef - van der Meulen

‘Capelle aan den IJssel; de geschiedenis’. Historische Vereniging Capelle aan den IJssel. Een uitgave door de Stichting Historische Uitgaven Capelle aan den IJssel, 1991. Van enkele afbeeldingen in het boek is het niet duidelijk op welke van beide glasfabrieken ze betrekking hebben.

ⁱ Voor wie het precies wil weten: zie de website van Jan van der Meer, http://www.xs4all.nl/~meervank/parenteel_melief_004, onder Parenteel Gerrit Mijnlieff.

DE PROJECTEN HOOG WATER EN WATERPAS DEEL 2

In het eerste deel heb ik u verteld over deze projecten voor de jeugd van de basisschool die Aart Jan Damsteegt en ik hebben ontwikkeld. In de projecten wordt de kinderen uitgelegd hoe Capelle na de derde ijstijd is ontstaan. Eerst door aanvoer van zand en grind uit Noord Europa met het smeltwater van het ijs. Later door vervoer van zand en grind en klei via de Rijn en andere rivieren en tegelijk het vormen van dikke lagen veen buiten de beddingen van de rivieren. In dit artikel ga ik u vertellen hoe het afliep.

Het veengebied was erg ontoegankelijk. De mensen die in dit gebied leefden, gingen daarom wonen op de klei en het zand van de voormalige rivierbeddingen langs de rivier. In Capelle was dat waar nu de Dorpskerk is, rond het Slotpark en op enkele plaatsen in Capelle West. Ze konden hier vissen. En de klei was zeer vruchtbaar waardoor er landbouw in het gebied ontstond. Zo kon hier onder andere hennep worden verbouwd waarvan men touw maakte. Rond 1100 nC werden er langs de toenmalige Hollandse IJssel dijken gemaakt, waardoor het land buiten die dijk beschermd werd tegen overstromingen. De bewoners toen konden nog geen bodemonderzoek doen. Daarom werden die dijken soms gebouwd op een ondergrond die toch niet zo stevig was als het leek. Bijvoorbeeld doordat het water bij hoog water hard door het dieper gelegen zand stroomde en materiaal meevoerde. Dit verschijnsel dat kwel heet hebben we op diverse plaatsen kunnen zien. Bijvoorbeeld in de bouwputten bij de aanleg van riolering van het nieuwe Rozenburchterrein en bij de renovatie van de riolering in de Oude Plaats. Maar ook aan de oppervlakte. Bijvoorbeeld naast de trap die vanaf de Dorpsstraat naar de Slotpoort leidt vindt u de bruine sporen van deze kwel. Door deze kwel samen met hoog water brak een dijk soms door. Niet alleen omdat het water er overheen stroomde, maar ook omdat het water er onderdoor stroomde. Een bekend voorbeeld van een dijkdoorbraak in de buurt is de Waal in Krimpen aan den IJssel. Omdat bij de doorbraak het water een diepe geul veroorzaakte, werd de nieuwe dijk er met een boog omheen geleid.

De klei die volop in de rivier aanwezig was werd eruit gebaggerd en gebruikt

Hier een oude afbeelding van de Schollevaartse plas. Deze plas lag op de plek waar nu de wijk Schollevaar is. Een vogelrijk gebied.

om stenen te bakken. Dat waren toen de bekende ijsselsteentjes. Maar er werden ook schepen gebruikt en dus ook gebouwd. Eerst en vooral vissersschepen maar later ook grotere (zeilschepen.) Uit die scheepswerven is later de scheepsbouw gegroeid, die economisch voor deze streek zo belangrijk was. Ook de visserij was erg belangrijk. Zo was er langs de Schaardijk tegenover de Noord een visafslag gevestigd, die het Zalmhuis werd genoemd omdat hier vooral veel zalm werd aangevoerd die gevangen was in de Biesbosch en de Noord, in de Merwede en in de Hollandse IJssel. En van het aanwezige riet werden rietmatten gemaakt, die werden gebruikt om de drogende stenen op de steenplaats tegen het weer te beschermen.

In het veen ging men niet wonen. Maar het veen werd wel gebruikt om turf te maken die als brandstof werd gebruikt. De turf werd gemaakt door het veen te baggeren en op de kant te laten drogen. Als het veen droog was werd het in turven gestoken die ook nog weer gestapeld werden gedroogd. Door dat baggeren ontstonden er plassen omgeven door kaden waarop de turven werden gedroogd. Maar veen is niet sterk. En daardoor werden bij storm de kaden door het water in de plassen aangetast. Als een kade eenmaal stuk was werd de schade alleen maar groter. En de plassen werden meren. Zo ontstonden ten Noorden van de huidige Bermweg vele grote plassen. Tussen de rivier en de Bermweg werd de grond niet voor turfwinning gebruikt, maar voor landbouwdoeleinden. Men begon vanaf de rivier af, dwars op de rivier evenwijdig sloten te graven die het water uit het veen moesten afvoeren (slagenlandschap) waardoor de grond voor veeteelt was te gebruiken. En later ook voor tuinbouw. Voordat men windmolens had werd het water uit het veen afgevoerd via een klepstuw. Dat is een bewegende klep voor een buis in de dijk. Bij laag water in de rivier drukt het veenwater de klep open en vloeit het water in de rivier. Bij hoog water in de rivier drukt het rivierwater de klep van de buis dicht, waardoor er geen water het binnenland in kan stromen.

Een dergelijke klepstuw is bij opgravingen gevonden in de buurt van de Slotlaan. Dergelijke klepstuwen worden nog steeds gebruikt in de Biesbosch en bij Klein Profijt in de buurt van Rhoon. Doordat deze landbouwgronden (Middelwatering en Oostgaarde) niet afgegraven zijn liggen ze tot op de dag van vandaag hoger dan de wel afgegraven gronden in Schenkel.

Een kaart van het plassengebied boven Capelle aan den IJssel

De meren werden door hun grootte een bedreiging voor de mensen die in deze streek woonden. In Capelle waren veel huizen tegen de dijk aangebouwd waardoor ze droog stonden. Maar in Rotterdam was men al vanaf de dijk het land in gaan bouwen. En daar kon men geen wateroverlast gebruiken. Maar met windmolens konden plassen als de Zuidplas, Schollevaart en Prins Alexander niet worden drooggemalen. Daar waren deze plassen al te groot voor. Die plassen drooggemalen lukte pas toen er in de 19^e eeuw stoommachines werden gebruikt om gemalen te bouwen. Later werden die gemalen omgebouwd op elektriciteit. Rondom die plassen werd een dubbele dijk gelegd met daartussen een grote sloot die hier boezemsloot of ringvaart heet. En het water werd vanuit de plas in de ringvaart gepompt. De ringvaart werd naar de rivier geleid waar het polderwater in de rivier werd gepompt

Toen de plassen drooggemalen waren kon de grond weer worden gebruikt voor landbouw en veeteelt.

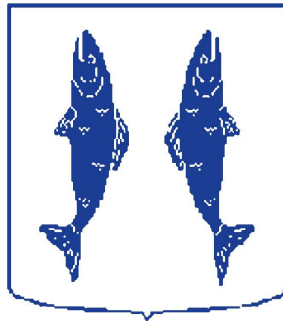
Omdat het water in de rivieren van de Hollandse delta niet zo hard stroomt, is het uitermate geschikt om met schepen te varen. De zeilschepen konden makkelijk de rivier opvaren en voor de wal aanleggen. En daarom ontstonden er belangrijke havens in het gebied. Eerst Dordrecht en later Rotterdam. Maar ook Brielle en Vlaardingens als vissershavens. In Capelle werden veel van de schepen gebouwd.

Door de handel met de Hanzesteden in West Europa en later met Nederlands Indië (nu Indonesië), nam de scheepvaart in omvang toe. De goederen moesten worden verkocht en vervoerd en opgeslagen. Daarvoor had je grotere haventerreinen nodig en meer mensen. Door de groei van de havens kwamen veel mensen die vroeger in de landbouw hadden gewerkt vanuit Zeeland en Brabant naar Rotterdam. En zo werden er veel huizen gebouwd buiten de kleistroken langs de rivier in het veen erachter. Niet omdat dit zulke goede grond was om op te bouwen, maar omdat de mensen nog geen vervoer hadden en dicht bij hun werk moesten wonen. Onder die woningen staan dus heipalen tot op de zandbodem.

Wim van den Bremen

Het Jan Anne Beijerinckgemaal is een voorbeeld van een gemaal, dat gebouwd is op stoom en later tot elektrisch gemaal is omgebouwd. Ons museum is tenslotte gevestigd in het voormalige ketelhuis.

HISTORISCHE VERENIGING CAPELLE AAN DEN IJSSEL

Secretariaat: Postbus 136, 2900 AC Capelle aan den IJssel

Redactieadres: Nieuwe Laan 107, 2902 BW Capelle aan den IJssel

Telefoon: 010 - 450 60 08 Mobiel : 06 - 22867365

E-mail: bram@vanbochove.com